

August Van Neste en de Commissie van Schoolonderzoek in 1880-1882

door Frans BONTE

Inleiding

Ouderen herinneren zich wellicht nog de strijd van het katholiek onderwijs tegen de wet Collard in de jaren 1954-1958. In het laatste kwart van de negentiende eeuw had België ook al in rep en roer gestaan door een onderwijskwestie. In 1880 is zelfs een parlementaire enquête ingesteld en werden hoorzittingen georganiseerd. Inspecteur lager onderwijs August Van Neste uit Oostende was een van de getuigen die tot tweemaal toe werd opgeroepen om een verklaring af te leggen: in september 1880 te Brugge en anderhalf jaar later te Oostende.

August Van Neste werd geboren te Brugge op 18 februari 1819 en is in Oostende overleden op 27 juli 1905. Hij werd “de vader van het gemeentelijk onderwijs” genoemd. In 1844 stichtte hij een vrije school zonder godsdienstige inslag en die, wegens haar inrichting volgens de wet Nothomb, een toelage ontving van de stad. Zijn toekomstige schoonvader Louis Vitse bestuurdte ook een gemeentelijke en een vrije school. Toen deze in 1853 als 75-jarige met pensioen ging werd zijn schoonzoon August Van Neste-Vitse in zijn plaats gemeentelijk onderwijzer benoemd in de gemeenteraad van 18 augustus 1853. Op 5 september 1864 werd deze privé school door de stad overgenomen als betalende gemeenteschool met August Van Neste als bestuurder. In 1876 werd hij benoemd tot algemeen directeur van de stadsscholen. Nog in hetzelfde jaar werd hij kantonnaal opziener en in 1877 opziener van alle stadsscholen. Van Neste was een strijdend voorstander van de Vlaamse taal, lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde en stichter van de afdeling Oostende van het Willemsfonds in 1880 (1).

We haalden de verklaringen die August Van Neste in 1880-1882 voor de Commissie van Schoolonderzoek heeft afgelegd, uit de authentieke verslagen die bewaard worden in het archief van de Kamer, Paleis der Natie te Brussel.

De onderwijswet Van Humbeeck

De onderwijswet van 1842 had veel liberalen teleurgesteld. Vooral de machtspositie die de clerus in het onderwijs had weten te verwerven, zat hen dwars. Zelfs de gemeentescholen waren katholiek geïnspireerd. In 1878 wint de liberale partij de wetgevende verkiezingen. Bij het aantreden van de regering Frère-Orban, wordt voor het eerst sinds 1830 een afzonderlijk ministerie van ‘openbaar onderwijs’ opgericht, geleid door Pierre Van Humbeeck. Deze minister gaat er fors tegenaan: binnen het jaar laat hij door het parlement een nieuwe organieke wet voor het lager onderwijs stemmen. Voortaan zou de gemeenteschool ideologisch neutraal zijn. Godsdienst valt weg als verplicht leervak. Wel kan een priester, voor of na de lesuren, godsdienstonderricht komen geven op verzoek van de ouders. Hij heeft daarvoor recht op een lokaal. Gemeenteleraars kunnen niet verplicht worden godsdienstlessen te geven maar de regering spoort hen wel aan om het te doen.

Het katholiek verzet

Het Belgische episcopaat reageert heftig tegen die “ongelukswet”. Het verbiedt de gelovigen elke medewerking aan het officieel onderwijs. De gemeentescholen worden ‘scholen zonder God’ verklaard. De Kerk zet al haar instellingen, kranten en organisaties in, omkaderd door haar overal verspreide leger van parochiepriesters. Het strijdplan omvat onder meer grootschalige propaganda en regelrechte intimidatie, zoals sacramenten weigeren. Vooral in West-Vlaanderen is het verzet tegen de nieuwe schoolwet groot. Bisschop Joannes-Josephus Faict, afkomstig van Leffinge, geeft aan iedere pastoor opdracht een katholieke school op te richten in zijn parochie: *Unusquisque parochus habeat suam scholam*. Bijna overal in het bisdom Brugge worden katholieke lagere- en bewaarscholen uit de grond gestampt.

Na de goedkeuring van de wet en om het verzet van de clerus tegen de 'goddeloze scholen' tegen te gaan, beklemtoont de regering via ministeriële omzendbrieven het godsdienstig karakter van de gemeentescholen. Dit was vooral een wens van de doctrinaire liberalen.

Er ontstaan katholieke en officiële schoolcomités. Beide kampen durven wel eens ouders onder druk te zetten. In Oostende kwam het voor dat behoeftigen die hun kinderen naar een vrije school sturen, geen steun meer krijgen vanwege het Bureel van Weldadigheid. Van zijn kant weigerde pastoor-deken Louis De Costere in 1880 de paasbiecht en -communie aan het personeel van de Oostendse stadsscholen.

Een parlementaire enquête

Begin 1880 neemt volksvertegenwoordiger Xavier Neujean uit Luik, het initiatief om een parlementaire commissie van schoolonderzoek te installeren, kortweg de "Schoolcommissie" genoemd. Bedoeling is *"een onderzoek in te stellen over de zedelijke en stoffelijke toestand van het lager onderwijs in België, over de gevolgen der wet van 1 juli 1879 en over de middelen gebruikt om er de uitvoering van te dwarsbomen"*. Behalve een duidelijk politiek karakter, wil de Schoolcommissie ook een pedagogisch doel beogen, onder andere door de kwaliteit van de beide schoolnetten na te gaan.

Het voorstel-Neujean wordt op 23 maart 1880 aangenomen. Aansluitend wordt de algemene wet van 3 mei 1880 op de parlementaire enquêtes goedgekeurd. De 25 commissieleden die op 15 mei 1880 worden aangesteld, zijn allemaal liberalen omdat de verkozen katholieke kamerleden geen enkel mandaat in die commissie willen opnemen (2).

Van de geestelijkheid en van de katholieke schoolcomités moet de Schoolcommissie niets verwachten. Op 26 juni 1880 heeft de Schoolcommissie via de bisschoppen vruchteloos om hun medewerking verzocht. In het bisdom Brugge kreeg ridder Ruzette, de voorzitter van het diocesane schoolcomité, van bisschop Faict wel de toestemming om aan de Schoolcommissie mee te delen dat zij alle faciliteiten zou krijgen om het aantal leerlingen vast te stellen(3)

De Schoolcommissie gaat de boer op

Om in al de vredegerichten van het Rijk hoorzittingen te kunnen houden, worden zeven sub-commissies opgericht. Bij de selectie van de raadsleden heeft men rekening gehouden met hun woonplaats en, als het enigszins kon, met hun kennis van de streektaal.

"De enkwestkommissie heeft twee nieuwe afdelingen gemaakt waarvan de ene in Luxemburg en de andere in Oost- en West-Vlaanderen zal werken. De afdeling voor Vlaanderen zal bestaan uit de heren Pecsteen, Willequet, Lippens, de Hemptinne, Washer, Le Hardy de Beaulieu, de Vigne en Jottrand. De secretarissen zijn de heren De Bruycker, advocaat te Gent en Coveliers, advocaat te Brussel" (4).

De Schoolcommissie komt op 27 september 1880 voor drie dagen naar Brugge

Baron Arthur Pecsteen (1834-1895), liberaal volksvertegenwoordiger te Brugge, leidt de delegatie. In het vredegericht aan het Blinde Ezelstraatje worden twee zittingen per dag gehouden.

Maandagmorgen 27/09/1880 zetelt de commissie van 9:45 à 13:25. Voorzitter Pecsteen wordt bijgestaan door Jules de Hemptinne (1825-1922) volksvertegenwoordiger uit Gent en Auguste Lippens (1818-1892) volksvertegenwoordiger uit Moerbeke-Waas, tevens burgemeester van die gemeente. Advocaat De Bruycker uit Gent is secretaris-verslaggever.

Tijdens de namiddagzitting die om 15:15 start, vervangt kamerlid Adolphe Le Hardy de Beaulieu (1814-1894) uit Waver zijn collega Jules de Hemptinne als assessor. Vermits die dag nog 35 getuigen moeten gehoord worden, beslist voorzitter Pecsteen voorrang te verlenen aan wie het verst van Brugge woont. Zo komt Auguste Van Neste uit Oostende als eerte getuige aan de beurt.

Van Neste August, 61 jaar, kantonnale inspecteur te Oostende, legt den eed af en verklaart:

Ik heb te verklaren dat in gans de uitgestrektheid van mijn schoolgebied, de werking der geestelijkheid tegen het officieel onderwijs hevig en aanhoudend is geweest.

Te **Klemskerke**, waar het schepencollege gunstig gestemd is voor het officieel onderwijs, heeft de gemeenteonderwijzer zijne school verlaten, toen men zich er het minst aan verwachtte: na ene afwezigheid voor zijne bruiloftreis, gaf hij zijn ontslag en is hij rond de maand December tot het katholiek onderwijs overgelopen. Die onderwijzer genoot het vertrouwen van de toezieners. Getuige verklaart, bij de lezing zijner verklaring, te willen bijvoegen dat gemelde onderwijzer van in het begin geweigerd heeft den catechismus aan te leren.

Na zonder toelating afwezig geweest te zijn, heeft de onderwijzer zijn ontslag gegeven. Dit ontslag werd niet aanvaard. De onderwijzer is afgesteld geworden. Hij werd afgesteld omdat hij zonder toelating van het gemeentebestuur afwezig was geweest. De onderwijzer was getrouwd en is op speelreis gegaan, den heer toezieners zeggende dat hij de toelating van het gemeentebestuur had, wat onnauwkeurig was. De officiële school heeft veel leerlingen verloren; een groot getal hunner volgden den onderwijzer, die overigens zeer bekwaam was.

Getuige weet dat er drukking uitgeoefend werd vanwege de geestelijkheid, zonder duidelijke feiten te kunnen aanhalen. De gemeenteschool is ene gemengde school.

Te **Jabbeke** was de onderwijzer dikwijls bij den heer pastoor en goed bevriend met hem. Nu men ene nieuwe school in het klooster heeft gemaakt, en de onderwijzer geweigerd heeft over te lopen, is de toestand volkomen veranderd. De onderwijzer is overigens een man die alle lof verdient. Vóór de afkondiging der schoolwet, gaf hij het onderwijs gelijk hij het nu nog doet. De boeken en het stelsel zijn dezelfde gebleven; men bedient zich nog altijd van den door den bisschop goedgekeurden catechismus.

Getuige vermeldt dat hij persoonlijk in 1876 en 1877 van den bisschop van Brugge twee brieven heeft ontvangen, waarin gemelde bisschop zegde, dat aangezien het onderwijs van den catechismus **in de scholen van Oostende** op ene voorbeeldige wijze gegeven werd, hij toeliet dat men aan de studie der zangles twee halve uren der week besteedde, die vroeger voor het onderwijs van den catechismus voorbehouden waren. Getuige houdt lezing van de twee bedoelde brieven en voegt ze bij het dossier, na ze ondertekend te hebben [ne varietur] opdat er gene verandering zou kunnen aan gebracht worden. Ten tijde toen ik onderwijzer te Oostende was, werden de lessen van catechismus altijd gegeven om half twaalf 's morgens. Om 12 uur kregen de kinderen ze in de kerk. In de gemeenten van het kanton Brugge werd dit onderwijs 's morgens, en in het begin van den namiddag, op het einde der schooluren gegeven. Ik veronderstel dat dit onderwijs niet gegeven werd onder het toezicht der geestelijkheid. Ik weet stellig dat de geestelijken **te Oostende** eens per week, en dit gedurende een half uur, de leerlingen kwamen ondervragen. Het waren de onderwijzers die de lessen van catechismus aan de kinderen leerden.

Te **Snellegem**, en altijd om dezelfde reden, heeft de school schier ijdel gestaan. De onderwijzer is een man die nu nog al de hoogachting verdient welke men hem vroeger betuigde.

Te **Stalhille** bevindt de onderwijzer zich nagenoeg in hetzelfde geval: nochtans daar hij en zijne vrouw een zeker fortuin bezitten, ontziet men hem meer. De gemeenteoverheid van Stalhille is zwak: zij beweert een juist midden te houden tussen de officiële en de vrije school.

Te **Klemskerke** zijn zekere leden van den gemeenteraad voor het officieel onderwijs.

Zerkegem heeft een verschrikkelijke pastoor die donderpreken houdt tegen den onderwijzer en de ouders welke hunne kinderen naar de officiële school zenden. De pastoor heeft fortuin en gelooft dat er hem veel toegelaten is. De onderwijzer die mij deze inlichtingen gaf, vreest den pastoor.

Voorzitter Pecsteen: hebt gij die sermoenen bijgewoond?

Van Neste: ik zou mij wel wachten!

Te **Vlissegem**, zoals overal, preekt men tegen het officieel onderwijs.

Op ondervraging, antwoordt getuige dat Stalhille een gemengde school is; Zerkegem was een jongensschool, zij is gemengd geworden. De school van Vlissegem is insgelijks gemengd.

Op ondervraging verklaart getuige dat de ouders niet ophielden vertrouwen te hebben in het officieel onderwijs, zij gaven toe aan een hatelijke drukking maar in al deze gemeenten heerst schrik; zij vrezen voor hunne geldelijke belangen en vrezen de hel. Meer dan 50 personen hebben mij verklaard dat, zo zij vrij waren, het niet naar de katholieke school is dat zij hunne kinderen zouden zenden.

Getuige verklaart daarenboven dat hij gene inlichting kan geven aangaande de bevolking der vrije scholen.

Tenslotte verklaart getuige Van Neste dat, wat hem persoonlijk betreft, hij gene daden van drukking te vermelden heeft. Na lezing, volhardt getuige en ondertekent hij het proces-verbaal.

Deze steengravure werd in 1874 geschonken aan meester August Van Neste, als dank voor zijn inzet gedurende 30 jaar voor de Oostendse schoolkinderen.

Oostende 27 maart 1882

Anderhalf jaar na Brugge, houdt de “onder-commissie van schoolonderzoek voor de provincie West-Vlaanderen” zitting te Oostende. Wij noteerden uit het proces-verbaal van secretaris De Bruycker:

Ten jare 1882 den 27ste Maart ten 10 ure voormiddag.

Wij ondergetekende Edouard Willequet, Jules de Hemptinne en Gustave Paternoster, leden der Kamer van Volksvertegenwoordigers en der commissie van schoolonderzoek door de Kamer aangesteld en uitmakende de onder-commissie voor de provincie West-Vlaanderen zijn overgegaan, in het lokaal van het vrederecht van het kanton Oostende, in openbare zitting, tot het

aanhoren der getuigen op bevel des heren voorzitters gedagvaard en van al degene die zich vrijwillig vóór ons zich hebben aangeboden om in hunne verklaring gehoord te worden.

De eerste getuige, op ondervraging, verklaart zich te noemen **Van Neste August**, schoolopziener, oud 62 jaar, gehuisvest te Oostende. Hij legt den volgenden eed af: *"Ik zweer te spreken zonder haat en zonder vrees, de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zeggen, zo helpe mij God"*, en verklaart:

In mijn kanton, zoals in al andere kantons, is er een grote tegenstand tegen de schoolwet geweest. De geestelijkheid heeft hevige sermoenen en bezoeken aan de familiën gedaan. Vele gemeentebesturen hebben zich vijandig, andere onverschillig, getoond. De burelen van Weldadigheid hebben veel meer onderstand aan de familiën wier kinderen naar de vrije school gaan dan aan de andere gegeven. In geheel mijn kanton op een zeventigtal onderwijzers zijn er 7 en op twintig onderwijzeressen, 2 naar het katholiek onderwijs overgelopen.

Ik ben door den Heer Deken verwittigd geweest dat ik de absolutie niet meer zou ontvangen hebben. Mijn schoonzuster [van 72 jaar] heeft ze zich insgelijks zien weigeren omdat zij zich bezig houdt met het kleden der arme kinderen die de gemeenteschool bijwonen. Al mijne onderwijzers en onderwijzeressen, twee uitgezonderd die den catechismus niet aanleren, hebben ook de absolutie zien weigeren.

Al de kinderen worden tot de eerste communie, als voorgaande, toegelaten: maar zij worden achter de leerlingen der vrije scholen geplaatst, zonder dat men rekening houde van hunne bekwaamheid betrekkelijk het godsdienstig onderwijs. Dees jaar nochtans, volgens men mij verzekert, heeft mijnheer de Deken de leerlingen der betalende jongensschool met de kinderen der vrije school gemengd; maar de meisjes der betalende en der kosteloze stadsscholen blijven achteraan gesteld.

Op het Hazegras, dat is de parochie Onzer-Lieve-Vrouw, zijn al de kinderen zonder onderscheid volgens bekwaamheid geplaatst.

Vroeger kwamen de geestelijken in onze stadsscholen de leerlingen ondervragen op de lessen van den catechismus die de onderwijzers hun aanleerden. Nu komen ze niet meer.

Ik verklaar hier met genoeg en dat al mijne onderwijzers en onderwijzeressen hunne taak wel kwijten en dat er gene klachten over den onderwijs worden gedaan. De letter van den catechismus is steeds in onze scholen aangeleerd.

Te Roksem bestaat er noch vrije noch gemeenteschool. De gemeente betaalt drie honderd frank aan die van Ettelgem waar de kinderen van Roksem ter school gaan.

In mijn kanton, dat zeer uitgestrekt is [37 gemeenten], zijn er twee gemeenten waar er gene leerlingen de gemeenteschool bijwonen. Die gemeenten zijn: Zande en St-Pieterskapelle. Ik denk nochtans dat er heden ten dage te Zande twee of drie leerlingen zijn.

Wat de andere gemeenten betreft, er zijn drie grote gemeenten, Leke, Aartrijke en Ichtegem, waar er slechts drie of vier kinderen de gemeenteschool bijwonen. Vroeger waren er daar zoals in vele gemeenten, van 70 tot 80 kinderen die de straat liepen. Nu denk ik, gaan ze toch naar de vrije school. Maar lang heeft de bevolking zich weinig geneigd getoond om hare kinderen naar de katholieke school te zenden. Maar zij vreesden die naar de gemeenteschool te zenden: de drukking tegen die school was er groot.

Te Mariakerke, te Ettelgem en te Bredene zijn er in de gemeenteschool meer leerlingen dan voor de nieuwe schoolwet. Maar in de overige gemeenten zijn er min leerlingen dan van te voren. In dit geval bevindt zich zelfs de Stad Oostende, waar de school nr 1 vóór de wet van 1879, 500 leerlingen telde en de school n° 2, 160. Nu heeft de school nr 1 tussen 350 en 400 en de school nr. 2 honderd vijftwintig leerlingen. Met oktober waren er slechts 160 leerlingen in de school nr. 1 en in de school nr. 2 een honderdtal. Voor de meisjesschool was het anders gelegen.

In 1877 is hier de meisjesschool met 12 leerlingen geopend; nochtans waren er van zestig tot zeventig om briefjes gekomen. De ouders hebben mij gezegd dat zij uit vrees hunne kinderen naar die school niet durven zenden. Wij hadden hier dan ene school ingericht in een lokaal van de gemeente, door ene kloosterlinge bestuurd. De stad heeft er de geestelijke onderwijzeressen door wereldlijke vervangen. Sedert heeft het gesticht den scheldnaam van "geuzen-" of "liberale school" ontvangen. De geestelijke kantonale opziener heeft mij tijdens het bespreken der wet van 1879 verklaard, dat hij, zelfs al moest die wet niet doorgaan, die school niet zou hebben bezocht. De heer opziener was wijlen de heer Verstraete, leraar bij het College.

Ik heb omtrent dien tijd, in 1877, aan den heer deken gevraagd of hij in die school, zoals in al de andere, enen geestelijken zou willen zenden. Hij antwoordde, ja, maar nadien is hij veranderd: "Wij zullen nog zien" zegde hij dan. Nooit is er een geestelijke in die school gekomen, zelfs onder de wet van 1842.

Het is aan te merken dat onze onderwijzers meest allen in dienst waren onder de wet van 1842. Ik had dan aan den bisschoppelijken opziener, den heer Verstraete, gevraagd om twee halve uren wekelijks aan het godsdientig onderwijs te mogen onttrekken en ze aan het onderwijs van de muziek te besteden. De heer opziener kon mij geen beslissend antwoord geven. Ik heb dan aan den bisschop geschreven, en deze heeft mij dienaangaande enen brief toegestuurd, dien ik in het onderzoek te Brugge heb neergelegd en waarbij hij mijne vraag toestond.

Reeds dan werden de lessen van catechismus op het einde der schooluren gegeven, en toen beklagde zich er niemand over.

Na lezing volhardt getuige en ondertekent, na bij zijne verklaring te hebben gevoegd, dat de meisjesschool, die met 12 kinderen begon, er nu 650 telt in de lagere school en 180 in de bewaarschool. Sedert is er nog ene betalende meisjesschool ingericht: zij telt 156 leerlingen in de lagere school en 34 in de bewaarschool.

Get. A. Van Neste

COMMISSIE VAN SCHOOLONDERZOEK.

PROCES-VERBAAL VAN ONDERZOEK.

KANTON oostende

Ten jare achttien honderd twee tachtig, den zestien en veertigsten Maasch
ten 10 ure voormiddag

Wij ondergeteekende Ed. Willaert Subd. Schepelmeester en L. Debruyne
leden der Kamer van Volksvertegenwoordigers en der commissie van schoolonderzoek
door de Kamer aangesteld en uitmakende de onder-commissie voor de provincie
West-Vlaanderen zijn overgegaan, in het lokaal van het vrederecht van het
kanton oostende, in openbare zitting, tot het aanhooren der getuigen op bevel
des heeren voorzitters gedagvaard en van al degene die zich vrijwillig voor ons zich
hebben aangeboden om in hunne verklaring gehoord te worden.

De eerste getuige, op ondervraging, verklaart zich te noemen Van Neste an-
oud schoolopziener oud 56 jaar, gehuisvest te Oostende.

Hij legt den volgenden eed af: « Ik zweer te spreken zonder haat en zonder vrees, de
geheele waarheid en niets dan de waarheid te zeggen, zoo helpe mij God, » en verklaart:

*In mijn kanton, zoo als in al andere kantons, is
er een grootel tegenstand tegen de schoolwet, ge-
de geestelijkheid heeft enige deroceuren en bezochten
en jauchien gedaan: alle gemeentebesturen hebben ze
bevestigd, andere anderszins, getoond. De bureaus
en welvarende hebben veel meer overtuiging a-
de families vier kinderen naar de vrije school
gaan dan naar de andere gegeven. In geheel mijn
kan op een gemiddeld aantal onderwijzers zijn er 7 of
(onderwijzers) en op 10 onderwijzeressen, twee maar,
katholiek onderwijs overgenomen.*

Van Neste betoogde onder meer dat in zijn ambtsgebied, de geestelijkheid door hevige sermoenen en bezoeken aan de families het officieel onderwijs heeft tegengewerkt. De tragiek van deze predikaties kwam ook tot uiting in andere getuigenissen.

De weigering van de paasbiecht en -communie, en van de absolutie in het algemeen, waren probate maatregelen die gelovigen deden vrezen voor de hel. Het officieel onderwijs heeft daardoor veel leerlingen verloren. Dit thema kwam veelvuldig aan bod tijdens de zittingen van de Schoolcommissie.

Een andere aanklacht was dat leerlingen van de officiële scholen tijdens de mis of tijdens de voorbereiding op de eerste communie, achteraan geplaatst werden. Deze discriminatie tussen kinderen uit katholieke scholen en leerlingen uit gemeentescholen werd nochtans afgekeurd door bisschop Faict.

We hebben de verklaringen van August Van Neste vergeleken met de getuigenissen van andere personen die in Brugge en Oostende gedagvaard werden door de Schoolcommissie. Hierna volgen enkele fragmenten.

Désiré Hautekiet, 30 jaar, gemeenteonderwijzer te Snellegem:

“Ik had vroeger 115 leerlingen, nu 14. Een pater capucien, coadjutor van de pastoor, heeft alle personen bezocht die hun kinderen naar de gemeenteschool zenden. Hij heeft die ouders bedreigd met weigering der sacramenten, indien ze hun kinderen niet onttrokken aan de officiële school. Na de zomer heeft de geestelijkheid haar bezoeken en bedreigingen verdubbeld. Ouders die niet wilden toegeven, werden aangeklaagd bij hun eigenaars. Zo hebben Charles Bonte en Charles Pacco een brief van hunnen propriëtaris Mijnheer Leon Coppieters ontvangen.

De getuige heeft een dier brieven gelezen die opgesteld was als volgt: Wij hebben besloten geen goed meer te verpachten aan personen die hunne kinderen naar de officiële school zenden. Het is best te gehoorzamen aan den pastoor die spreekt in den naam van den Bisschop, dan aan den Burgemeester die werkt voor de vrijmetselarij.

Getuige Hautekiet verklaart dat er in Snellegem geen sermoenen zijn gedaan die uitsluitend over de schoolkwestie gingen.”

Pieter Jonckheere, 56 jaar, burgemeester van Snellegem:

“De onderwijzer heeft zich steeds goed van zijnen plicht gekweten. Vele kinderen hebben nochtans de gemeenteschool verlaten. Feiten van dwingelandij heeft hij niet vast te stellen gehad. Er is nooit in den predikstoel van de schoolwet gesproken.”

Lodewijk Van de Velde, 32 jaar, gemeenteonderwijzer uit Stalhille verklaart:

“dat hij gewoonlijk 120 leerlingen had, nu nog 25. De gewezen pastoor heeft weinig over de schoolwet in zijn sermoenen gesproken. Hij las op den predikstoel wel een gebed af: Van scholen zonder God en meesters zonder geloof, verlos ons, Heer.”

Karel De Ryckere, gepensioneerde pastoor te Izegem:

“Tot januari 1880 ben ik pastoor geweest te Stalhille. De vrije school is in oktober geopend en ik heb de kinderen aanvaard die zich hebben aangeboden. Getuige verklaart het gebed ‘van scholen zonder God, enz’ op den predikstoel te hebben afgelezen. De heer Van de Velde was een goed onderwijzer, ik heb daar niet over te klagen gehad.”

Jozef Geersens, 50 jaar, schepen te Klemskerke:

“Voor de afkondiging van de nieuwe schoolwet, waren er ongeveer 140 leerlingen in de gemeenteschool, nu zijn er omtrent 50. De gemeenteonderwijzer is van het officieel onderwijs tot de katholieke school overgelopen. Na zonder toelating, zich te hebben begeven op speelreis, heeft hij zijn ontslag ingediend. Dat ontslag is niet aanvaard. Hij wist dat hij 40 dagen ter beschikking moest blijven maar daaraan heeft de onderwijzer zich niet gestoord.”

Pieter Mermuys, 62 jaar, burgemeester te Klemskerke:

“Vele kinderen hebben de gemeenteschool verlaten, niettegenstaande de catechismus wordt aangeleerd. Volgens mij, is niets in de school veranderd. De lieden die hunne kinderen uit de gemeenteschool hebben onttrokken, hebben gehandeld uit vrees.”

Célestin Huyghebaert, 38 jaar, gemeenteonderwijzer te Middelkerke:

“Ik ben sedert 1862 drager van een diploma bekomen in de normaalschool van Thourout. Onder de wet van 1842 was ik in goede betrekkingen met den pastoor van Middelkerke. In November 1879 is de pastoor te mijnen gekomen, om mij aan te raden naar het vrij onderwijs over te lopen. Hij las mij de onderrichtingen der bisschoppen voor.

Ik heb hem gezegd dat ik uit plicht den catechismus zou blijven aanleren en dat ik den eed had gedaan mijn ambt naar geweten te vervullen en ik dien eed zou blijven houden. Hij prangde mij vurig om over te lopen, maar ik bleef steeds weigeren. Voor de nieuwe wet, in april 1879, had ik 104 leerlingen; nu heb ik er ongeveer 69. Ik denk dat er in de vrije school die sedert oktober 1880 bestaat, ongeveer 80 leerlingen zijn.

Al de leerlingen mijner school hebben hunne eerste communie mogen doen. Al de kinderen werden onder elkander geplaatst, zonder onderscheid. De ouders wier kinderen naar de gemeenteschool gaan en die geen bijzondere redenen daartoe kunnen doen gelden, ontvangen de absolutie niet.”

...

Frans Dierendonck, 58 jaar, burgemeester van Middelkerke:

“De geestelijkheid heeft geweld gepleegd tegen ouders die hun kinders naar de gemeenteschool zenden; één van de middelen, is de weigering van absolutie.

Ik weet niet dat er in onze gemeenteschool sedert de nieuwe wet van 1879 enige verandering is gebeurd. Ik ga zeer dikwijls de school bezoeken en kan het dus bevestigen. Ik zou niet gedogen dat er in de school iets tegen het geloof zou aangeleerd worden of ongodsdienstige boeken gebruikt worden. Maar niets dergelijks is gebeurd. Wij zijn uiterst tevreden over onzen onderwijzer; men zou moeilijk beter kunnen wensen. Nooit heb ik klachten over hem gehoord; iedereen is vol lof.”

Leopold Velghe, 47 jaar, pastoor te Middelkerke:

...”Ik erken dat er feiten van weigering van sacramenten aan de ouders der kinderen die de gemeenteschool bijwonen, alsook aan andere personen die medewerken ten voordele van de gemeentescholen, hebben plaats gehad in mijne gemeente. Ik heb daarin de onderrichtingen onzer bisschoppen gevolgd.”

Op ondervraging, antwoordt getuige Velghe:

“Ik heb niets in te brengen tegen de zedelijkheid van het gemeenteonderwijs, noch tegen den onderwijzer persoonlijk... Al de arme mensen die ik gesproken heb, hebben mij gezegd dat zij door het Bureel van Weldadigheid gedwongen waren hunne kinderen naar de gemeenteschool te zenden.”

Teruggeroepen, zegt getuige Dierendonck na ondervraging:

“Door het bureel van Weldadigheid is geen dwang uitgeoefend” .

Melanie Vandenbussche, vrouw Proot, uit Middelkerke:

“Ik heb 4 kinderen van welke er 1 in de gemeenteschool is. Het gaat er uit mijnen vrijen wil. In juli laatst, heb ik een kind van 7 jaar oud verloren dat naar de gemeenteschool ging. Toen ik ging om de begrafenis van het kind te betalen aan den heer pastoor Velghe, heeft hij mij gezegd dat de dood van mijn kind ene straf van God was, omdat het de gemeenteschool bijwoonde.”

Teruggeroepen op ondervraging antwoordt pastoor Velghe:

“Vrouw Proot is bij mij gekomen om de onkosten der begrafenis van haar kind te betalen. Ik heb haar dan gevraagd of de dood van haar kind niet ene straf zou geweest zijn van God, dit op ene twijfelachtige manier.”

Désiré Van de Putte, hoofdonderwijzer te Leffinge:

“Men is begonnen met een meeting te houden. De sprekers waren drie heren uit Brugge die ik niet ken. ‘t Was in juli 1879, er bestond in Leffinge dan nog gene katholieke school. Men zegde dat het beter was de kinderen op de straat te laten lopen dan ze naar de gemeenteschool te zenden. Men beledigde de onderwijzers en noemde de onderwijzeressen “slonsen”, dat is te zeggen: vrouwen die weinig achting verdienen...”

Philip Depla, 82 jaar, landbouwer te Leffinge:

“Er bestaan in de gemeente Leffinge vijf scholen. De meisjesschool der gemeente telt ongeveer 80 leerlingen, de jongensschool 50. In de vrije school van de koster zijn er omtrent 50 leerlingen. In het klooster bestaat er een meisjesschool en een jongensschool. Wij zijn zeer tevreden over onzen onderwijzer en onderwijzeressen.”

Concluderend

Het groots opgezette parlementaire onderzoek kon vele getuigenissen niet controleren. De Commissieleden kregen ook de indruk dat veel geestelijken aan hun eed weinig waarde hechtten. Talrijke katholieke getuigen gaven te kennen dat ze alleen maar waren ingegaan op de dagvaarding om aan het artikel 80 van het strafwetboek te ontsnappen (5).

Liberaal getuigen en latere auteurs laten de druk uit eigen rangen onbesproken, maar klagen fel die van de katholieken aan. De ouders zouden niet vijandig gestaan hebben tegenover de wet van 1879 als de clerus geen ongeoorloofde druk had uitgeoefend. Van katholieke kant wordt die druk ontkend en het verzet spontaan geheten.

De lectuur van de processen-verbaal maakt duidelijk dat veel getuigen gelogen hebben. Het zijn niet de verslaggevers die de getuigenissen hebben verdraaid.

De Schooloorlog sloeg diepe wonden. Het verplichtte de bevolking politieke kleur te bekennen en verwarde meer dan ooit politiek met levensbeschouwing. Sedertdien beheerste het schoolvraagstuk herhaaldelijk het politieke leven (6).

Voor de liberalen, die ermee waren begonnen, draaide de schoolstrijd op een fiasco uit. Ze verloren de verkiezingen van 1884, waarna het land dertig jaar lang, tot aan de Eerste Wereldoorlog, door homogeen-katholieke regeringen werd bestuurd.

VERWIJZINGEN

- (1) R. Vancraeynest & A. de Groeve, *Onze-Lieve-Vrouwecollege Oostende 1842-1992*, p. 281
- (2) Dr. J.M. Lermyte, *Voor de ziel van het kind*. Brugge, 1985
- (3) Brugge, Bischoppelijk Archief, Acta Faict, brief aan Ruzette, 30 juni 1880
- (4) Erfgoed Brugge, *Gazette van Brugge*, 22 september 1880, pagina 1

(5) A. Le Hardy de Beaulieu, *Chambre des Représentants. Enquête scolaire*. Deel III, p. 1359 e.v
(6) Dr. J.M Lermyte, op.cit.

BIBLIOGRAFIE

- A. Le Hardy de Beaulieu, N°166. Chambre des Représentants. Séance du 30 Mars 1882. Enquête scolaire. Brussel, 1882.
- Dr Jean-Marie Lermyte, Voor de ziel van het kind. Brugge, 1985.
- Marc Reynebeau, De geschiedenis van België in woord en beeld. Tielt, 2005.
- Alexis Sluys, De Schoolstrijd in ons land 1879-1884. Gent, 1907.

HEDENDAAGSE BEELDEND KUNSTENAARS IN OOSTENDE

door **Norbert HOSTYN**

246. PROOT Frank

Kunstschilder; van opleiding echter tandarts; lyrisch abstracte schilderijen; opende in 2001 een eigen galerie (Galerij "FP"; Leopold II-laan 18 in Oostende) die echter slechts korte tijd bestond.

247. PROVOOST Ivo

Hoboken, 1933

Aquarellist; bouwkundig tekenaar in hoofdberoep; opleiding aan de kunstacademie in Oostende (1978 – 1981; bij M. Boel, W. Bosschem, D. Michiels en F. Boudens); figuratieve aquarellen met landschappen, marines en stadsgezichten; signeert "Ivo"; deelname 5de Salon van Oostendse Kunstenaars (2005, Feest- en Kultuurpaleis).

Tentoonstellingen :

-1988, Oostende, A.S.L.K. (Opex)

-1992, Oostende, Gallerie De Peperbusse

Literatuur :

Lexicon van de Westvlaamse beeldende kunstenaars, 5, Brugge, 1996.

248. PYSON Raymond

Antwerpen, 1928-Oostende, 2016

Kunstschilder; Studies aan het Hoger Sint-Lukasinstituut in Gent; was leraar tekenen en esthetica aan het O.L.V. College en het Sint-Andreaslyceum in Oostende; voerde diverse decoratieve gelegenheidswerken uit (bijv. ontwerpen van kostuums, praalwagens voor stoeten en processies, o.a. de Zeewijding in Oostende; decors voor diverse festiviteiten in het Casino-Kursaal); decoratie van de traphall en de refter in het Sint-Henricuscollege in Deinze; decoratie van de inkomhall van het spoorwegstation in Knokke met een muurschildering waarop Knokke, historisch, toeristisch, economisch en folkloristisch geëvoceerd wordt; decoratief paneel in oud gemeentehuis van Stene; diverse ontwerpen voor glasramen en wandtapijten; zijn vroege schilderijen zijn of in de geest van het expressionisme of in de lijn van het surrealisme; realiseerde nog in 2003 een decoratie in de nieuwe gebedsruimte op de wijk Hazegras; woonde in Oostende, Brigade Pironlaan; voorheen Sint-Petrus-en-Paulusplein 11.

Stichtend lid "Vrienden van de Stedelijke Musea Oostende"

Tentoonstellingen :

-1961, Oostende, Toulouse-Lautrec (groepstentoonstelling)